

ZBORNİK RADOVA S MEĐUNARODNOGA
ZNA NSTVENOGA SKUPA

ZLATNI DANCI 13 – SUVREMENA DJEČJA KNJIŽEVNOST

(Osijek, 7. i 8. travnja 2011.)

Uredila
Ana Pintarić

Za izdavača
Loretana Farkaš

Recenzenti
Ljudmila Vasiljeva (Lavov)
Olha Kravetz (Lavov)

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Romana Čačija

Prijevod sažetka s makedonskoga na hrvatski jezik
Dalibor Vučkovski

Prijevod sažetka s bjeloruskoga na hrvatski jezik
Ljudmila Vasiljeva

Crtež na naslovnici
Ivan Lovreković, ak. slikar
Josip Pavić, ak. slikar

CIP dostupan na računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 805434.

ISBN: 978-953-314-048-3

Tisak
Filozofski fakultet Osijek

Naklada
200 primjeraka

KAZALO

Mahmut Čelik, Jovanka Denkova: DIJETE, OBRAZOVANJE I LITERATURA	7
Dragica Haramija: SLOVENSKA OMLADINSKA PROZA NAKON 1991.	13
Kristina Giacometti, Ivana Faletar: "SATNI MEHANIZAM": MEHANIČKI SVEMIR KAO PODLOGA ZA ODMATANJE KRITIČKE POSTMODERNISTIČKE PRIČE O DRUŠTVU I OBRAZOVANJU	29
Drijenka Pandžić Kuliš, Zrinka Pandžić, Vlatka Pandžić Jakšić: SUVREMENA HRVATSKA DJEČJA I MLADEŠKA KNJIŽEVNOST I POREMEĆAJI HRANJENJA	43
Marina Gabelica: SUVREMENI MEDIJI U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI.....	67
Andrijana Kos-Lajtman, Nina Plantak: POTTEROVSKO-DEMONSKO-MITOLOŠKA FANTASTIKA U SUVREMENOM HRVATSKOM DJEČJEM ROMANU – „KRIJESNICI” JASNE HORVAT I „LUNA” ROBERTA NAPRTE	75
Sanja Franković: GLAZBENI OTKUCAJI DJETINJSTVA - SEMIOZA PROVODNIH MOTIVA U ROMANU PALME KATALINIĆ "ANJA VOLI PETRA"	95
Jovanka Denkova: FANTAZIJA ILI „REALNOST” U ZNAJSTVENOJ FANTASTICI ZA DJECU	115
Timea Bockovac: JEZIČNA OBILJEŽJA SUVREMENE MAĐARSKE DJEČJE POEZIJE	123
Olga Fedorišin, Ljudmila Vasiljeva: UMJETNIČKE ZNAČAJKE JEZIKA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI (NA PRIMJERU UKRAJINSKIH I HRVATSKIH KNJIŽEVNIH TEKSTOVA)	131
Valentina Majdenić, Sandra Centner: SUVREMENI SLAVONSKI TEKST U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI ZA DJECU.....	141

Pribitko Gennady Viktorovich: NAZIVI NEKIH LIKOVA BJELORUSKOG FOLKLORA: ETIMOLOŠKI ASPEKTI.....	151
Ranka Javor: O ČEMU MLADIMA PRIČA MIRO GAVRAN	157
Ivan Bošković: DALIBOR CVITAN KAO KRITIČAR DJEČJE KNJIŽEVNOSTI	163
Vedrana Živković Zebec: SUVREMENA HRVATSKA KNJIŽEVNOST ZA MLADE NA PRIMJERU ROMANA NADE MIHELČIĆ	173
Mara Knežević: PORUKA AUTORSKE BAJKE GROZDANE OLUJIĆ I IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ	185
Olga Kravets: NAJSLAVNIJI SUVREMENI UKRAJINSKI BAJKOPISAC VSEVOLOD NESTAJKO	193
Jasna Ažman: NOVO ČITANJE DJELA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ.....	199
Svetlana Kalezić Radonjić: FANTASTIČNA TRILOGIJA ČEDE VUKOVIĆA IZMEĐU BAJKE I ZNANSTVENE FANTASTIKE	207
Željko Predojević: USMENOKNJIŽEVNO, MITOLOŠKO I PUČKOPREDAJNO U DJEČJOJ PROZI LIDIJE BAJUK	233
Jadranka Nemeth-Jajić: O JEZIKU I STILU BAJKE „JEŽ” KATARZYNE KOTOWSKE U PRIJEVODU IVANE VIDOVIĆ BOLT	247
Dragica Dragun: PUTOPISNE EPIZODE U KNJIŽEVNOSTI ZA DJECU I MLADEŽ	255
Lidija Bakota: JEZIK I STIL SUVREMENOGA DJEČJEGA KNJIŽEVNIKA VLADIMIRA BAKARIĆA	265

Lana Mayer: ALTERNATIVNI OBITELJSKI OBLICI U NJEMAČKIM DJEČJIM SLIKOVNICAMA	279
Ivana Kukić Rukavina, Boris Kukić: PROJEKT „HRVATSKI VELIKANI” – POKUŠAJ EDUKACIJE STRIPOM U HRVATSKIM OSNOVNIM ŠKOLAMA	293
Popis sudionika.....	333

Mahmut Ćelik
Filološki fakultet
Univerzitet "Goce Delĉev"
Ŗtip
mahmut.celik@ugd.edu.mk

Jovanka Denkova
Filološki fakultet
Univerzitet "Goce Delĉev"
Ŗtip
jovanka.denkova@ugd.edu.mk

DIJETE, OBRAZOVANJE I LITERATURA

Апстракт: Се разбира оти поимот *deme* во различни земји, средини и континенти е различен. Меѓутоа, една единствена е вистината според која, секое новородено дете, без разлика каде е родено, и на кој народ и религија им припаѓа, е идниот граѓанин на единствената земјина топка.

Во односот на литературата спрема детето, веднаш треба да се укаже дека таа има исклучително значење, но и исто толкава одговорност, бидејќи детето претставува најголем залог за подобрата и поболагопријатна иднина на секој народ и земја. Затоа, секое цивилизирано општество, односно заедница, е должна да создаде соодветни услови за правилно воспитание и развој на секое дете, без разлика на нацијата, религијата, расата и други негови особености. Секое дете треба да добие еднакви можности и шанса во однос на неговото образование и општ развој. Бидејќи, доживувањата на детето во детството длабоко се врежуваат во неговата душа, што подоцна се одразува врз неговиот однос и во општеството. Во тој поглед истоветно мислат речиси сите истражувачи на образованието на детето во светот.

Клучни зборови: дете, литература, образование, книга.

Според Меѓународната Декларација за Правата на детето, секој човек до својата 18-та година се смета за дете.

Ова меѓународно признато право, за жал, сè уште не се спроведува на дело во повеќе, пред сè, неразвиени, а и малку или помалку развиени земји ширум светот. Заради недостатната грижа за децата во однос на нивните права, не помал е бројот на децата, а и на продуктивно неспособните старци, со што, се смета оти иднината на светот ќе се најде пред исклучително тешки проблеми.

Се разбира оти поимот *deme* во различни земји, средини и континенти е различен. Меѓутоа, една единствена е вистината според која, секое новородено дете, без разлика каде е родено, и на кој народ и религија им припаѓа, е идниот граѓанин на единствената земјина топка.

Во односот на литературата спрема детето, веднаш треба да се укаже дека таа има исклучително значење, но и исто толкава одговорност, бидејќи детето претставува најголем залог за подобрата и поболагопријатна иднина на секој народ и земја. Затоа, секое цивилизирано општество, односно заедница, е должна да создаде соодветни услови за правилно воспитание и развој на секое дете, без разлика на нацијата, религијата, расата и други негови особености. Секое дете треба да добие еднакви можности и шанса во однос на неговото образование и општ развој. Бидејќи, доживувањата на детето во детството длабоко се врежуваат во неговата душа, што подоцна се одразува врз неговиот однос и во општеството. Во тој поглед истоветно мислат речиси сите истражувачи на образованието на детето во светот.

Постојат погледи според кои уште пред својата 12-годишна возраст детето почнува да ја изразува својата личност, односно индивидуалните одлики. На пример, познатиот англиски филозоф Бернар Шо вели дека оваа особеност почнува да се чувствува уште од 6-годишна возраст, препорачувајќи од таа возраст семејството и заедницата да почнат со систематско воспитание и усмерување на детето. Според научни показатели, содржината и квалитетот на основното воспитание што детето го добива почнувајќи од најраното детство подоцна ја одредува не само неговата лична судбина, туку и судбината воопшто на општеството, народот и државата во која истото дете ќе продолжи да живее и дејствува небаре возрасна единка. Затоа, сосем е точно дврдењето дека определен равој или пад на едно општество во кој и да е период претставува природна последица и резултат на образованието на неговите деца. Оваа витина е вкоренета и во народното верување кај речиси сите народи. Така, кај Турците постои народната изрека „Каков си во седмата, таков ќе си и во седумдесетиседмата година“ или „Душата ќе ја испушти, но не и хујот“, односно навиката. Се разбира дека усталените карактерни особини подоцна можат да претрпат промени во позитивна или негативна смисла, а според квалитетот или неквалитетот на средината во која расте и се развива детето (другарите од соседството и околината, училиштето, општеството во целина), при што голема одговорност им припаѓа и на масовните медиуми (телевизијата, филмот, компјутерите, масовната забава и сл).

Овде ќе ги наведеме небаре пример стиховите од познатиот турски поет од периодот на Танзиматот, односно обновата Абдулхак Хамид Тархан (1), во превод на Илхами Емин:

„Кој вели оти детето е нешто мало,
можеби во него нешто големо е збрано“.

Се разбира дека детето, покрај некои биолошки и други потреби од материјален карактер, има и духовни потреби, кои условно, можат да се сведат под следниве наслови:

1. Чувство да сака и да биде сакано,
2. Чувство на сигурност,
3. Чувство на успех,
4. Чувство на припаѓање кон одредена група деца,
5. Потреба од игра,
6. Потреба од убавина, и
7. Потреба од вера.¹

Ако сакаме на детето да му ги задоволиме сите овие потреби, истите треба да се имаат и на литературен план, односно во издаваштвото за деца.

Семејствата кои најчесто од економски причини мораат да се селат од село в град, па и од една во друга држава, наидуваат на многу социјални проблеми, што најемотивно ги погодува крвките детски суштества, кои страдаат заради одделување од своите сакани другари, животни и средина. Децата на поимотните семејства оваа празнина донекаде ја исполнуваат и надополнуваат со употреба на компјутер, односно интернет. Иако е сè поголем бројот на деца кои имаат можност да користат интернет, сепак, непобитен факт е дека ништо не може да го надополни дружењето и чистата околина и воздух, поради што тие, најчесто, се чувствуваат осамени.

¹Алил Севин, Компаративните карактеристики на методските решенија за развојот на критичкото мислење во одделенската настава по македонски и по турски јазик – Програмско подрачје литература, Битола, 2006 (необјавена докторска дисертација).

Непобитна е ползата од новите технолошки изуми, а, пред сè, од телевизија и интернет. Меѓутоа, ако не се преземат соодветни мерки, овие и слични средства за масовна комуникација, особено кај децата, можат да имаат и негативни последици. Кога сме кај средствата за масовна комуникација, неодложно искрснуваат и некои прашања, како, на пример:

- Дали телевизијата нема и свои негативни последици кога се во прашање децата?

- Дали средствата за масовна комуникација немаат свој немал дел од одговорноста за разните детски престапи и агресивност? Ако имаат, во која мера тие се присутни и што треба да се преземе за нивно отстранување?

Во овој поглед се чувствува несигурност и неодлучност кај поголемиот број од родителите, но и кај истражувачите, кои вниманието на родителите треба да го свртат кон штетата и опасностите што доаѓаат од претераното гледање телевизија или користење интернет.

Најприсутно чувство кај родителите кога станува збор за користењето на современи технички и технолошки средства за комуникација од страна на децата е нивната загриженост, која сè повеќе расте поради тоа што, на пример, телевизијата зафаќа голем или најголем дел од слободното време на детето.

Тезата што во овој поглед ја развиваат истражувачите е следната: Масовните медиуми негативно влијаат врз поведението на детето, особено во однос на зголемувањето на неговата агресивност и отуѓувањето од средината во која живее.

Според истражувањата, децата, најчесто, пред телевизискиот екран се наоѓаат помеѓу 8 и 11, и 16 и 22 часот, кога се прикажуваат најразлични, често и штетни емисии што, особено при неприсуство на родителите, негативно се одразува врз детето. Содржините на многу странски филмови ги будат, па дури и потстрекнуваат агресивните чувства кај детето. Ова доаѓа оттаму што детето сè уште не е во состојба да избира содржини, ниту критички да се однесува спрема содржински негативните филмови и други емисии. Инаку, со слични негативни содржини детето се среќава и кај компјутерските игри и содржини, кои заради нивната динамичност и атрактивност се попривлечни, од, да речеме, мошне корисните документарни филмови во кои се изнесуваат содржини што го збогатуваат детското знаење и го прошируваат неговиот хоризонт во животот.

Што се однесува до децата од предшколска возраст, тие, најчесто, гледаат цртани филмови. Истите се интересни заради нивната визуелна и аудитивна привлечност, а и затоа што на тоа се поттикнати од страна на родителите или наставниците. Особено родителите, за да бидат слободни или да можат да водат често разговори за спорадични теми со своите пријатели или пријателки. Така цртаните филмови стануваат еден од факторите за воспитување на децата од претшколска или рана училишна возраст. Веднаш паѓа во очи дека најголемиот број цртани филмови се од странско производство, кои, постепено детето го оддалечуваат од некои добри домашни (национални) обичаи и навики. Поради ваквата состојба се поставува следното прашање: Дали детето место со свои (домашни, национални) не се идентификува со странски и нему туѓи херои? И токму таквата идентификација не е ли една од причините за зголемување на детската деликвенција и кај нас?

Кон средствата кои негативно влијаат врз детската психа се надоврзуваат и вестите исполнети со убиства и стравотии низ светот, како и комерцијалните реклами со претерувања и самоцелни сцени и изрази. Овде доаѓа негативното влијание и во јазички поглед, бидејќи детето, слушајќи странски изрази и улични жаргони, ги заборава убавите зборови од својот мајчин јазик научени дотогаш. Така, од рана возраст почнува отуѓувањето на детето и од својата национална

култура и јазик. Сите спомнати елементи заедно, детето го тераат на затворање во себе, егоизам и агресивност. Проблемот станува уште поголем ако се знае дека современите технолошки средства детето го оддалечуваат и од корисната и добра книга со неопходните воспитни и естетски вредности. Турскиот мислител Џемил Мерич, на едно место во своето дело „Оние во пештерите“ вели:

„Би сакал да сум совест на едно време, поточно на една земја, за да ги скршам оковите на нашата волја, да ја искорнам лагата и да ги урнам сите сидови кои турскиот човек го делат од неговиот сонародник. Сакам да сум мост кој славното минато го врзува со иднината, а тоа сакам да биде мост на зборот и љубовта, под водство на уметноста и светата мисла. Ние ги уништуваме овие генерации, чија што меморија е загубена, а ова злосторство е дело на сите нас, поточно на интелектуалците.²

Со порастот на бројот на печатените книги воопшто, децата, при недостиг на дела наменети за нив на мајчиниот јазик, мораа да читаат книги за возрасни на други јазици, што и беше една од првите причини некои од писателите за возрасни, а и издавачите да се заинтересираат за издавање и на книги за деца. Така се раѓаат и „Светските класици за деца“. Со време во светот почнува да се шири еден вид култура на литература за деца, а од почетоците на 20 век почнува да се употребува и посебен термин „литература за деца“. Просветарите на дневен ред го донесуваат и прашањето за пишување на дела наменети за одредена детска возраст. Првата реакција против пренагласената дидактичност, а на штета на естетската компонента, доаѓа од страна на писателите за деца. И, еве, речиси повеќе од 200 години траат дискусиите на релацијата литература-литература за деца.

Според нашето мислење, најумесно би било литературата за деца во себе да ги обедини воспитното и естетското, а во корист на квалитетот на делата.

Најважната полезна страна на создавањето навика за читање од рана возраст е што на тој начин ќе се зголемува бројот и на идните возрасни читатели. За привлекување на детето кон книгата, истата мора да е и на завидно техничко ниво, при што особено илустрациите треба да имаат високи естетски квалитети, што ќе создава интересирање кај детето и за ликовната уметност.

Овде пак се судираме со прашањето: Какви се можностите за тоа кај турската заедница во Република Македонија? Засега, минимални.

Поттикнувањето на турските писатели во Република Македонија за пишување книги (раскази) за деца, треба да претставува заедничка грижа на сите субјекти на турската заедница (избраните претставници, невладините организации, деловните луѓе и поединци), како и надлежните државни институции и органи, што може да се реализира преку распишување конкурси за создавање на нови писатели, а и низ склучување договори со веќе афирмирани турски писатели во Република Македонија.

При спомнување на книги за деца не треба да се задоволуваме само со неоспорниот факт дека постои богата издавачка дејност во овој домен во матичната земја Република Турција, бидејќи децата од турската заедница во Република Македонија, имаат потреба да се видат и себе, своите места и краишта во дела (посебно раскази) кои би ги пишувале турски писатели кои живеат и создаваат во Република Македонија.

Неопходно е да се каже нешто што е од исклучително значење кога станува збор за издавање книги (раскази) за деца на турски јазик во Република Македонија, а тоа е потребата

²[Cemil Meriç, Mağaradakiler, İletişim Yayınları, 1978](#)

децата преку книги за деца издадени на турски јазик кај нас, од најрана возраст да се воспитуваат во духот на заедништвото и заедничкиот живот во нашата земја, нешто што не може да се постигне без оригинални дела на турски јазик настанати и објавени во Република Македонија. Овде ќе поставиме и прашање: Зар добра книга или расказ прочитан и запаметен од детството, оставајќи неизбришливи траги, не нè води низ целиот нас живот?!

Најпосле, и литературата (расказите) за деца ќе претставуваат трајно сведоштво и за историјата на турската заедница во Република Македонија.

THE CHILD, THE LITERATURE AND THE EDUCATION

Abstract: The term *child* in different countries, environments and continents has different interpretations. However, the truth is one and only, according to which, every newborn child, where ever born, and whichever nation or religion it belongs, is the future citizen of the only Earth globe. When it comes to the role and the impact that the book has in the children's life and his education and upbringing, it should immediately be indicated that it is extremely important, but has also a huge responsibility because the child is the biggest guarantee for better and more favorable future of every people and country. Therefore, every civilized society, or community, shall create appropriate conditions for the proper upbringing and development of every child, regardless of its nation, religion, race and its other attributes. Every child should receive equal opportunity and chance in terms of its education and general development. Because the child experiences in childhood carve deeply into his soul, they later reflected on its relationship and in society. Therefore, almost all the researchers of the children's education worldwide think in the same way.

Key words: child, literature, education, a book.

Литература

1. Алил С. (2006): Компаративните карактеристики на методските решенија за развојот на критичкото мислење во одделенската настава по македонски и по турски јазик – Програмско подрачје литература, Битола(необјавена докторска дисертација).
2. [Cemil Meriç \(1978\): *Mağaradakiler, İletişim Yayınları*.](#)